

Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi

International Journal of Humanities and Art

<http://www.trkdergisi.com>

Araştırma Makalesi / Research Article

e-ISSN:2757-6388

trk dergisi

2025

6(1):50/68

Geliş Tarihi / Receive : 27.05.2025

Kabul Tarihi / Accepted : 18.06.2025

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlan’ın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi**

**“To Bind the Black or to Love in Your Own Way”
An Analysis Essay on Karacaoğlan’s Race**

Umut Erdoğan

Öğretim Görevlisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkçe Öğretimi
Uygulama ve Araştırma Merkezi /

Lecturer/ Bolu Abant İzzet Baysal University Turkish Language Teaching
Application and Research Center

umuterdoganibu@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4559-5381

Atıf/Cite as: ERDOĞAN, U. Karacaoğlan’ın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi: KARAYI BAĞLAMAK YAHUT KENDİ HALİNCE SEVMEK. *Trk Dergisi*. Geliş tarihi gönderen <https://www.trkdergisi.com/index.php/trk/article/view/221>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism.

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”**

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi**

Öz

Bu makale, 17. yüzyıl halk şairi Karacaoğlu’nın bir koşmasını şiir dili, imgeler, temalar ve kültürel arka plan bağlamında ayrıntılı bir biçimde tahlil etmektedir. Dört dörtlükten oluşan koşmada aşk, gurbet, ayrılık, sadakat, melâl ve Türk halk kültürü gibi temalar ön plana çıkarken, şairin bireysel duyguları evrensel bir duyarlılık düzeyine taşınır. Koşmanın her dörtlüğünde farklı bir duygu yoğunluğu hâkimdir: İlk dörtlükte ayrılık acısı ve gözyaşı, ikinci dörtlükte yas ve gurbet, üçüncü dörtlükte sadakatsizlik ihtimaline karşı sitem, dördüncü dörtlükte ise aşkın kaderle ilişkisi ve ölüm metaforu işlenmiştir.

Makale, şiirdeki halk deyimleri ve imgelerden (zülfü perişan, ala gözlüm, kudret kalemi, bade, melil melil vb.) yola çıkarak Karacaoğlu’nın sadece bir halk şairi değil, aynı zamanda kolektif hafızayı taşıyan bir kültür aktarıcısı olduğunu vurgular. “Melil melil” ifadesi şiirin duygu yükünü omuzlayan anahtar öge olarak değerlendirilirken, “kara-beyaz” zıtlığı, “bade” ve “kudret kalemi” gibi metaforlar da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşk, gurbet, Karacaoğlu, kültür, şiir.

**To Bind the Black or to Love in Your Own Way”
An Analysis Essay on Karacaoğlu’s Race”**

Abstract

This article provides a detailed analysis of a koşma by 17th-century folk poet Karacaoğlu in terms of poetic language, imagery, themes, and cultural background. In the koşma, which consists of four quatrains, themes such as love, longing, separation, loyalty, melancholy, and Turkish folk culture come to the forefront, while the poet's personal emotions are elevated to a level of universal sensitivity. Each quatrain conveys a different emotional intensity: the first quatrain deals with the pain of separation and tears; the second with mourning and longing; the third with reproach in the face of potential disloyalty; and the fourth explores the relationship between love and fate, along with the metaphor of death.

The article emphasizes that Karacaoğlu is not only a folk poet but also a cultural transmitter who carries collective memory, based on folk idioms and images found in the poem (such as zülfü perişan, ala gözlüm, kudret kalemi, bade, melil melil, etc.). The expression melil melil is interpreted as a key element that bears the emotional weight of the poem, while metaphors such as the black-white contrast, bade, and kudret kalemi are also examined.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1

Keywords: Love, longing, Karacaoğlan, culture, poem.

Giriş

Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi tüm değerleri kapsar. Aynı kültürden beslenen bireyler, toplumun en önemli kültür aktarıcılarıdır. Toplumun bir parçası olan bireyler, kültürlerini nesilden nesile aktarmada önemli rol oynarlar (Kapağan vd. 2018, s.289). Kültürümüzü yaşatmak için ve gelecek nesillere aktarmak için uğraşan ve bu uğurda ortaya koyduğu eserlerle Türk halk şiirinin en önemli temsilcilerinden biri olan Karacaoğlan da 17. yüzyılda yaşamış ve eserlerinde insanî duyarlılığı, Türk halk kültürünü, aşkı ve doğayı samimi ve yalın bir dille yansıtmıştır. Onun şiirleri, sadece dönemin kültürel yapısını değil, aynı zamanda insan ruhunun en derin duygularını da yansıtan birer edebî aynadır. Karacaoğlan'ın şiiri, Tanrı'dan çok insana dönük bir şiirdir (Karaer, 1988: 32). Özellikle halk arasında sevilmesinin en temel nedeni, dili yalınlaştırarak şiiri hayattan koparmadan işlemesi, aşkı ve ayrılığı halkın yaşantısında olduğu gibi dile getirmesidir.

Bu çalışmada Karacaoğlan'a ait bir koşmanın dört dörtlüğü, edebî tasvirler, sosyokültürel göndermeler ve tasavvufî imgeler açısından çok yönlü biçimde tahlil edilmiştir. Şiirde yer alan "melil melil", "zülfü perişan", "karayı bağla", "ayrılık şerbeti", "elvan çiçek", "kudret kalemi", "kendi halımca" gibi ifade ve imgeler; Türk halk edebiyatında hem bireysel duyguların hem de kolektif kültürün birer sembolü olarak karşımıza çıkar.

Şiirin merkezinde, gurbet yoluna düşen âşığın sevgiliden ayrılırken yaşadığı içsel kırılma, onun beklentileri ve bu beklentilerin kültürel kodlar üzerinden ifade edilişi yer almaktadır. Her dörtlükte aşkın farklı bir yönü ortaya konulurken şairin benlik arayışı, aidiyet hissi, sadakat beklentisi ve kader anlayışı da dikkatle örülmüş dizelerle ifadelendirilmiştir.

Karacaoğlan, yalnızca aşkın değil, aynı zamanda Türk milletinin duyuş biçiminin şairidir. Onun şiiri, bireysel acının ötesinde, ortak hafızaya ve kültürel belleğe seslenen bir ifade biçimi olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda Karacaoğlan'ın koşması; aşkın, ayrılığın, sadakatin, gurbetin ve bekleyişin Türk halk şiirindeki derin anlam katmanlarını ortaya koymak açısından oldukça kıymetli bir örnek teşkil etmektedir.

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”**

**I. Dörtlük: Gurbet, Kültürel Aidiyet ve Aşkın Temsili /
Quatrain I: The Representation of Exile, Cultural Belonging,
and Love**

“Ala gözlüm, ben bu ilden gidersem

Zülfü perişânım kal melil melil

Kerem et, aklından çıkarma beni

Ağla, göz yaşını sil melil melil” (Cunbur, 1985: 32).

Şiir, âşığı gurbete gidecek olan bir sevgilinin betimlenmesiyle başlar. Karacaoğlu’na ait olan şiirin ilk dörtlüğünde sevgiliye bağlı bir “göçme eylemi”ni müşahade etmekteyiz. Karacaoğlu’nın pek çok şiirinde “konar-göçer Türkmen kültürünün” etkisi hissedilmektedir. Şiir, halkın yaşam tarzı ve doğal çevresi içinde kendi değerler dünyasına bağlı kalarak duygu halini ifadeye imkân veren bir zihniyetle söylenmiştir. Bu zihniyet, edebiyatımızda Âşık tarzının oluşması ve gelişmesinde önemli role sahiptir (Aktaş, 2013: 74).

Karacaoğlu’nın şiirlerinde sıkça karşılaşılan "göç" ve "gurbet" temaları, konar-göçer Türkmen yaşam tarzının doğal bir yansımasıdır. Bu temalar sadece coğrafi bir hareketliliği değil; aynı zamanda duygusal bir kopuşu da ifade eder. Şairin yaşadığı toplumun değerleriyle şekillenen bu zihniyet, Türk halk şiirinin temel yapı taşlarından biri olan âşık tarzı içinde anlam kazanır. Şair, sadece sevgiliye değil, yaşadığı coğrafyaya ve bu coğrafyanın kültürüne de gönlünce sıkı sıkıya bağlıdır. Karacaoğlu, bulunduğu elden gurbete göçmekle sevgiliyi sınar. Bu gurbet metaforunun mahiyetinden ilerleyen dörtlüklerde bahsedeceğiz.

"Gidersem" sözcüğünde yer alan "-sa/-se" şart kipi, şairin muhtemel bir ayrılık durumunu tahayyül ettiğini ve bu ihtimal üzerinden bir davranış beklentisi inşa ettiğini göstermektedir. Bu kip, yalnızca dilsel bir yapı olmanın ötesine geçerek, şairin duygusal beklentilerini dile getirmenin aracı hâline gelir. Şiirin öznesi, yokluğunun sevgilide hüznün ve ayrılık duygusu uyandırmasını istemektedir. Bu doğrultuda, şairin "kerem etmek" ifadesine yer vermesi, bir ricadan ziyade, sevgiliden bir lütuf veya bağış beklentisi içinde olduğunu ortaya koyar. Şair, sevgilinin bu lütufta bulunması durumunda, kendisinin unutulmayacağını ve ardından gözyaşı döküleceğini varsayar.

Şiirde iki ayrı kişilik var: Bunlardan biri ben/şair/hatip ve sen/sevgili/muhatap. Sevgili şiirin merkezinde konumlandırılırken, bu merkezin etrafında dönüp duran, onunla konuşan bir şair vardır. Şiirdeki metaforların konotasyonel olarak kendine has bir şiir dili kurduğu görülmektedir.

Umut Erdoğan

Karacaoğlu'nın şiirinde, İlhan Başgöz'ün de belirttiği gibi, "insan duygularının ve heyecanlarının tümü, sevgilinin çevresine sıralanır, biçimini ve nakışını sevgilinin davranışından alır. Sevgi, insandaki iç dünyanın bütün öteki esintilerini ve çalkalanmalarını yüklenip taşıyan bir araç haline gelir" (Başgöz, 1977: 19). Bu bağlamda, dördtlüğün ilk girişinde şairin sevgiliye "ala gözlüm" şeklinde hitap etmesi, sadece bir göz renginin güzelliğine yapılan estetik bir vurgu olmanın ötesinde, sevgiliye yönelik içsel bir sahiplenme hissini de yansıtmaktadır. Şair burada "ala gözlü" değil, "ala gözlüm" ifadesini tercih ederek "benim sevgilim" anlamını öne çıkarmakta, sevgiliye ait olma ve onu içselleştirme yönünde bir tavır sergilemektedir. "Ala gözlüm" hitabı, Anadolu halk kültüründe sevgi ve beğeni ifadesi olarak sıkça kullanılan hem içten hem de tasvirî yönü güçlü bir ifadedir. Ayrıca yapılan yerel araştırmalar neticesinde, Adana yöresinde "küçük taneli, ekşiçe, yeşilden bozma" bir üzüm çeşidine de "ala göz" adı verildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda şairin, sevgilinin gözleriyle bu üzüm türü arasında biçimsel bir benzerlik kurarak kültürel ve duyuşsal bir imge yarattığı söylenebilir.

Şair, "zülfü perişanım" metaforu ile orijinal ve zengin bir imaj yakalamıştır. Bu metafor, yalnızca bir fiziksel betimleme olmakla kalmaz; aynı zamanda, ayrılığın ardından kadının yaşadığı içsel yıkımı ve duygusal karmaşayı da sembolize eder. Burada dikkat çeken nokta, "zülfü" (sevgilinin saç) kavramının seçiminin rastlantısal olmamasıdır. Şair, acı ve hüznün temalarını işlerken dahi sevgilinin saçlarını merkeze alarak, güzellik ve zarafet nosyonunu yitirmemektedir. Bu yönüyle "zülfü perişanım" ifadesi hem sevgilinin zarafetini vurgulamakta hem de ayrılık sonrası oluşan kederin estetik bir biçimde dile getirilmesini sağlamaktadır. Sevgilinin saçlarının dağınıklığı üzerinden şekillenen bu hüznü tablo, bir yandan bireysel bir kaybın ifadesi olurken, diğer yandan ortak duyguların dili olan ağıt geleneğini çağrıştıran kolektif bir yas anlatısına dönüşmektedir.

"Ala gözlü" güzel kadın nasıl şairin sevgiliyse, "zülfü perişan" olan kederli kadın da şairin sevgilisidir. Divan şiirindeki "perişan zülfü" motifi, "bâd-ı sabâ, bâd-ı subh" gibi kavramlarla ilişkilidir. Saç, perişan, düzensiz, dağınık, uzun vs. durumlarıyla âşkın aklını başından alır, esir, eder, perişan eder. Rüzgâr sevgilinin saçının kokusunu alıp âşıka götürür. Genellikle sevgilinin sabah uykusundan uyandıktan sonraki dağınık saçlarını tasvir eder (Pala, 2001: 397). "Zülfü perişan" metaforuyla zengin bir imaj dünyası gözler önüne getirilmiş, böylece bir tasavvur şekli gerçekleşmiştir.

Şiirde tekrarlar kullanılan "melil melil" kelime grubu ise "melül" sözcüğünün halk arasındaki kullanım şeklidir. Melâlli, boynu bükük, gam halidir. "Ağla göz yaşını sil melil melil" dizesinde bir sitem, bir "ah" psikolojisi vardır. Karacaoğlu'na göre sevgili, onu aklından çıkarmadıkça bu dert hali içinde göz yaşını silmelidir.

“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek” Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”

Dörtlüğün tamamına bakıldığında, Karacaoğlu’nın bireysel duygularını, Türk halk şiirinin ortak ifade biçimleriyle birleştirdiği görülmektedir. Bu yönüyle şiir, bireysel bir aşk hikâyesinden daha fazlasını temsil eder; Türk halk kültüründe “gurbet”, “ayrılık”, “özlem”, “sadakat” ve “sitem” gibi duyguların kolektif hafızadaki yansımalarını da bünyesinde barındırır.

"Ben bu ilden gidersem" dizesiyle başlayan şiir hem fizikî bir ayrılığı hem de içsel bir kopuşu işaret etmektedir. Burada "il" sözcüğü sadece bir şehir veya memleket anlamında değil, aynı zamanda içinde yaşanılan sosyal çevre ve manevi iklim olarak da yorumlanabilir. Bu yönüyle şairin gidişi, sadece sevgiliden değil; doğup büyüdüğü kültürel coğrafyadan ve hatıralardan da bir kopuştur.

Karacaoğlu’nın şiirinde sürekli rastladığımız göç ve gurbet teması, aslında onun yaşadığı toplumun hayat biçiminin doğal bir sonucudur. Konar-göçer yaşam tarzı, şairin eserlerinde sadece coğrafi değil, aynı zamanda duygusal bir hareketliliğin de metaforu hâline gelmiştir. Sevgiliden ayrı düşmek, bir nevi “varlık alanından silinmek” gibi algılanır. Bu yüzden “unutulmamak” şiirin ana temalarından biri olarak dikkat çeker.

"Kerem et aklından çıkarma beni" dizesi, âşığın sevgiliye yönelttiği içli bir temennidir. Burada “kerem” kelimesi hem bir yücelik hem de bağışlama anlamı taşır. Sevgilinin merhametli olması, âşığı gönlünde yaşatması beklenir. Bu ifade, Türk halk edebiyatında sıkça karşılaştığımız “sevgiliye yalvarış” söyleminin zarif bir örneğidir. Âşık, sevgiliden kendisini unutmamasını talep ederken, bu temenni aynı zamanda sevgilinin yüce gönüllü bir tutum sergilemesini bekleyen bir yaklaşıma da işaret eder.

"Ağla göz yaşını sil melil melil" dizesi ise şiirin en dramatik noktasını oluşturur. Burada bir çatışma dikkat çeker: Şair, sevgiliden ağlamasını isterken aynı anda gözyaşını silmesini de söyler. Bu çatışma, aslında duyguların karmaşıklığını gösterir. Âşık hem unutulmak istemez hem de unutulmanın verdiği hüznü sevgilinin gözünde görmek ister. “Melil melil” tekrarının şiirde vurgulu bir biçimde yer alması, yalnızca kederin değil, aynı zamanda aşk acısının da yansımasıdır.

Bu şiir, biçimsel olarak koşma türüne girmektedir. Dörtlüklerden oluşan ve genellikle aşk, doğa ve ayrılık gibi temaları işleyen koşmalar; Türk halk şiirinin en güçlü anlatım biçimlerinden biridir. Karacaoğlu, Türk halk şiirinde lirik söyleyişin zirvesini temsil eder. Onun şiirlerinde kelimeler, sadece anlam yüküyle değil; aynı zamanda melodik yapısıyla da güçlüdür. “Melil melil” gibi sözcük tekrarları, bu müzikaliteyi güçlendirirken şiire trajik bir hava kazandırır.

Şiirin yapısal özellikleriyle anlam dünyası arasında da derin bir ilişki vardır. Her dizede yer alan imgeler, geleneksel halk anlatılarının ortak sembollerıyla örülmüştür. “Ala göz”, “zülfü perişan”, “melil melil” gibi

motifler halk belleğinde karşılığı olan söz varlıklarıdır. Bu açıdan Karacaoğlan, bireysel bir aşkı dile getirirken aslında kolektif bir anlatının temsilcisi konumundadır.

Bu dörtlük, Türk halk şiiri geleneği içinde hem bireysel hem de kültürel katmanları bünyesinde barındıran derinlikli bir yapıdadır. Karacaoğlan'ın yalın gibi görünen söyleyişi, aslında çok katmanlı bir anlam örgüsüne sahiptir. Her kelime, her deyim, her hitap biçimi, bir halkın yaşamından süzülüp gelen bir anlam zenginliğini taşır. Bu nedenle, Karacaoğlan'ın şiirini değerlendirirken sadece edebî değil; kültürel, sosyolojik ve hatta psikolojik bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekir.

II. Dörtlük: Metaforik Anlatım ve Kültürel İmgeler/ Quatrain II: Metaphorical Expression and Cultural Imagery

“Yeğîn ey sevdiğim, sen seni gözet

Karayı bağla da beyazı çöz at

Doldur ver bâdeyi, bir daha uzat

Ayrılık şerbetin ver melil melil” (Cunbur, 1985: 32).

“Yeğînlemek” halk ağzında kullanılan ve “zorlu, katı, baskın” anlamında karşılığı olan bir sözcüktür (Derleme Sözlüğü, 1993: 4818). Sevgilisini sahiplenerek, bir nida cümlesiyle “ey sevdiğim” diyerek sevgilisine hitap etmektedir.

“Gözetmek” fiili, yalnızca bir duyu eylemi olarak “görmek, bakmak” anlamlarını taşımakla kalmaz; aynı zamanda duygusal ve koruyucu bir yönüyle “kollamak, korumak” gibi anlamlara da sahiptir. Bu çok katmanlı anlam yapısı, şairin dili kullanım biçiminde önemli bir işlev görmektedir. Söz konusu fiilin taşıdığı bu anlam çeşitliliği, sevgiliye iletilen mesajın hem fiziksel hem de duygusal düzeyde bir dikkat ve özen talep ettiğini göstermektedir. Şair, “sen seni gözet” ifadesiyle, sevgiliye dolaylı fakat güçlü bir mesaj iletmektedir. Bu ifadeyle, âşık sevgiliyi bir başkasına değil, doğrudan kendisine emanet etmekte; onun kendi varlığına, sağlığına ve duygusal bütünlüğüne sahip çıkmasını istemektedir. Bu söylem, ayrılığın ve yokluğun yükü altında dahi sevilen kişiye duyulan şefkatin ve sorumluluk duygusunun bir göstergesidir. Özellikle “Yeğîn ey sevdiğim, sen seni gözet” dizesi, “Ey sevgilim, benim yokluğum sana ne denli zor gelse de sen kendine dikkat et, kendini koru” biçiminde anlamlandırılabilir. Bu anlamıyla dize hem ayrılığın getirdiği içsel zorluklara hem de bireyin bu zorluklarla baş ederken gösterdiği dirence vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda, Türk halk edebiyatında sıkça rastlanan vedalaşma, emanet etme ve özveri temalarının şiirdeki bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek” Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”

“Karayı bağla da beyazı çöz at” ifadesine iki biçimde yaklaşabiliriz:

Birincisi “bağlamak” ve “çözüp atmak” eylemlerinden bir çıkarımla, şair, sevgiliden beyaz renkli yazmayı atıp, kara renkli yazma takmasını istemektedir. “Kara” kötü durumu, yenilgiyi, üzüntüyü ve yası simgelemektedir. Şair, kötü durumu betimlerken “kara” rengini simgesel olarak kullanıyor (Çevirme, 2008: 97). Çünkü şair gurbete gidecektir ve sevgilisinin bu acılı, yası, elemli ruh halini giyim-kuşam kültürüyle dışa yansıtması için “kara” rengi tercih edilmiştir. Bu noktada görsel bir imaj yaratılmıştır.

İkinci olarak, renklerin simgesel çağrışımları üzerinden daha derin bir ruhsal çözümleme yapılabilir. Burada “kara”, halk edebiyatı geleneğinde sıkça rastlandığı üzere “sevda”, yani tutkulu aşkın ve onun beraberinde getirdiği ıstırapın sembolü hâline gelirken; “beyaz”, mutluluk ve iç huzur ile özdeşleştirilmiştir. Bu çerçevede dize, sevgiliden huzuru ve rahatlığı terk ederek, şairin yokluğunda acıyı, özlemi ve aşkın yükünü taşımasını isteyen bir anlam taşımaktadır. Bu bağlamda şair, sevgilinin gülüp eğlenmesini değil, aksine onu hatırlayarak duygusal bağlılığı sürdürecektir bir içsel hâlde kalmasını talep etmektedir. Böylece dize yalnızca fiziksel bir görünüşün değil, aynı zamanda psikolojik bir durumun da temsilcisi hâline gelir. “Karayı bağla” gibi bir talep ifadesi, sevgiliye ulaşamamanın verdiği üzüntüyü, gurbet duygusunu, ayrılık halini betimlemek için kullanılarak hem anlatımsal hem de sosyokültürel bağlamı önem taşımaktadır. Karşıt bir ilişki kurularak kara ile beyazın betimlenmesi, duygusal durumu da tasvir etmiştir.

Şiirde “sıla-gurbet”, “hayat-ölüm” ve “unutmak-hatırlamak” gibi karşıt anlam alanlarına dayanan çatışma unsurları dikkat çekmektedir. Bu zıtlıklar, “kara-beyaz” örneğinde olduğu gibi renk sembolizmiyle de pekiştirilmiştir. Özellikle klasik Türk şiirinde ve Türk halk edebiyatı geleneğinde sıkça rastlanan bu tür karşıtlıklar, metne hem estetik bir derinlik kazandırmakta hem de anlam düzeyini zenginleştirmektedir. Ayrıca şiirde geçen “bade doldurmak” metaforu, Türk tasavvuf geleneğinde sembolik anlamlar taşıyan önemli bir unsurdur. Ne var ki, Karacaoğlu’nın bu şiirindeki kullanım tasavvufî bir bağlamdan ziyade, beşerî aşka yöneliktir. Şiirin genel yapısı ve tema örgüsü dikkate alındığında, burada mistik veya metafizik bir aşk arayışından çok, dünyevî ve somut bir aşk anlatısının öne çıktığı görülmektedir. Bu yönüyle “bade” metaforu, geleneksel bağlamından ayrılarak farklı bir anlam düzleminde yeniden işlev kazanmıştır.

Türk şiir geleneğinde “bade” kavramı çoğunlukla şarapla ilişkilendirilirken, Karacaoğlu’nın söz konusu şiirinde bu kavram, şerbet imgesiyle bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Şiirde geçen “ayrılık şerbeti” ifadesi, ayrılığın ve gurbete gitmenin bireyde yarattığı ruh hâlini temsil eden güçlü bir metafor

olarak öne çıkar. Bu kullanım, yalnızca Karacaoğlan'a özgü bir tercih olmayıp, Dadaloğlu, Âşık Ruhsatî ve Âşık Minhacî gibi birçok halk şairinin dizelerinde de benzer biçimde yer almaktadır. Bu bağlamda, "şerbet" ile "hatırlamak" kavramları arasında anlamlı bir ilişki kurulabileceği düşünülmektedir. Zira ayrılık şerbetini içen kişinin, aradan yıllar geçmiş olsa bile hem ayrılık anını hem de o ana eşlik eden tat deneyimini hafızasında canlı tutması beklenir. Dolayısıyla şairin "Ayrılık şerbetin ver melil melil" şeklindeki talebi, bu duygusal yoğunluğu yansıtan anlamlı bir ifadedir. Benzer şekilde, "ecel şerbeti" ve "kızılçık şerbeti" gibi olumsuz çağrışımlar taşıyan diğer şerbet metaforları da Türk halk edebiyatında sıkça karşılaşılan sembolik anlatım unsurlarındandır. Bu tür kullanımlar, şerbetin yalnızca tatlı ve hoş bir içecek olmanın ötesinde, belli duygusal ve psikolojik durumların temsiline dönüşen çok katmanlı bir sembol haline geldiğini göstermektedir.

Karacaoğlan'ın şiirinde "ayrılık şerbeti" metaforuyla birlikte ele alınan "bade" kavramı, yalnızca mecazî bir içki anlamına gelmekle kalmaz; aynı zamanda ayrılığın bir ritüel gibi yaşanmasını da sembolize eder. Bu yönüyle söz konusu imge, Türk halk şiirinin sembolik anlatım gücünü göstermesi bakımından önem arz eder. Sevgiliden alınan bade ile şairin aşkı yeniden canlanmakta, ancak bu kez aşk; vuslatla değil, ayrılıkla pekiştirilmektedir. Burada bir tür "aşk kurbanı" olma hâli söz konusudur. Bu durum Karacaoğlan'ın şiirinde, aşkın her haline razı olan, onu baş tacı eden bir âşık tipinin temsilidir.

"Ver melil melil" ifadesi, yalnızca bir rica değil, aynı zamanda bir sitem ve kabulleniş içerir. Melil kelimesinin halk ağzındaki biçimiyle tekrar edilmesi, şairin duygu hâlini birebir yaşatmak için tercih ettiği stilistik bir araçtır. Bu tekrar, dizeye hem ahenk hem de duygusal bir yoğunluk kazandırır. Şairin isteği yalnızca ayrılığı kabullenmek değil, aynı zamanda bu ayrılığı anlamlı ve kalıcı bir hafızaya dönüştürmektir. Bu nedenle ayrılığın, "şerbet" olarak içilmesi, onu sıradan bir acıdan ayırarak kutsallaştırır.

Karacaoğlan'ın kullandığı imgeler, halk yaşamındaki gündelik olgulardan ve duygu dünyasından doğrudan beslenir. "Bade", "kara bağlamak", "melil melil" gibi ifadeler, dönemin sosyal ve kültürel yapısına ışık tuttuğu kadar, aşkın Türk halk edebiyatındaki ifade biçimini de görünür kılar. Bu bakımdan şiirde geçen her bir metaforun yalnızca bireysel değil, toplumsal ve kültürel anlam derinliği de bulunmaktadır.

Özellikle Karacaoğlan şiirinde dikkat çeken bir diğer husus, dilin doğrudan ve yalın bir üslupla kullanılmasıdır. Bu yalınlık, şiirin halk tarafından kolaylıkla anlaşılmasını ve içselleştirilmesini sağlamaktadır. Ancak bu yalınlık, basitlik anlamına gelmemektedir. Bilakis şiirdeki metaforlar, halk dilinin zengin çağrışım dünyasını yansıtan ve çok katmanlı anlamlar barındıran sembollerle örülüdür.

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”**

Karacaoğlu’nın bu dörtlüğünde yer alan “bade”, “melil melil”, “kara bağlamak” gibi kavramlar; aşkın ve ayrılığın Türk halk şiiri geleneğindeki temsiline dair önemli ipuçları sunmaktadır. Şairin bireysel duygusu, kolektif bir kültürün izdüşümüne dönüşmüş; birey ile toplum, aşk ile gurbet, sevinç ile hüznün aynı dizelerde iç içe geçmiştir. Bu yönüyle Karacaoğlu’nın şiiri hem bir bireysel acının anlatımı hem de kültürel hafızanın şiirsel ifadesi olarak değerlendirilebilir.

III. Dörtlük: Aşkın Anlam Katmanları / Quatrain III: Layers of Meaning in Love

“Elvan çiçeklerden sokma başına

Kudret kalemini çekme kaşına

Beni unutursan doyma yaşına

Gez benim aşkımla yâr melil melil” (Cunbur, 1985: 32).

Karacaoğlu, şiirlerinde çoğunlukla sevgiliye ya da doğaya seslenir. Dış dünyaya ait görüşlere bakışı coşkulu, içten ve duygu yüklüdür; doğayı ve insan güzelliğini betimler. Bu temaları işlerken Türk halk şiiri geleneğinin kalıplarından, nazım biçimlerinden ve ortak imge dünyasından geniş ölçüde yararlanır. Doğadaki ayrıntılar, sevgilinin fiziksel özellikleri ya da halk hayatına dair unsurlar şiirlerinde özenle yer alır. Anlatımındaki dil, Karacaoğlu’na özgü yalın, akıcı ve içten bir dildir; başka bir âşğın üslubunu taklit etmez. Kelime seçiminde geleneğin etkisi büyüktür; ancak bu geleneksel söz varlığını kendi üslubuyla yeniden işler. Aşkı, doğayı ve hayatı kendi üslubuyla anlatır. Zira “âşğın üslubu, onu diğer âşıklardan ayıran dili kullanışı, anlatım özellikleri ortaya çıkacaktır” (Artun, 2005: 149).

Türk halk şiirinde ve türkülerde çiçek imgeleri önemli bir yer tutar. Bu imgeler, özellikle aşk, sevgili ve estetik güzellik gibi kavramların temsilde sıklıkla başvurulan semboller arasında yer almaktadır. “Elvan çiçek” metaforu ise, yalnızca Türk halk şiirinde değil; tasavvufi şiirlerden masallara, halk hikâyelerinden türkülere kadar uzanan geniş bir anlatı evreninde estetik ve simgesel bir unsur olarak dikkat çeker. Bu metafor, geleneksel kültürde bireysel mutluluk, gençlik ve neşe gibi olumlu duygularla ilişkilendirilmiştir. Özellikle genç kız ve delikanlıların hayatlarının en dinamik dönemlerinde eğlenme, gezme gibi davranış eğilimleri göstermeleri, kültürel anlamda doğal ve kabul görmüş bir durumdur. Anadolu halk kültüründe düğün gibi toplumsal kutlama ve geçiş ritüellerinde başa elvan çiçekler takılması, bireysel sevinç ile

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1

Umut Erdoğan

toplumsal katılımın simgesel ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çiçek, yalnızca estetik bir süsleme ögesi değil; aynı zamanda mutluluğun, sosyal aidiyetin ve ortak sevinç paylaşımının göstergesidir.

Şairin söyleminde, sevgilinin olumlu duygular (neşe, eğlence, mutluluk) yaşamasının engellenmesi gerektiği düşüncesi hâkimdir. Bu tutum, sevgilinin sürekli bir matem ve hüznün hâlinde kalmasını hedefler. Şairin bu yaklaşımı, sevginin sonlandırılması amacıyla değil; aksine, âşık ile sevgili arasındaki duygusal bağın korunması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla geliştirilen bir strateji olarak değerlendirilebilir. Şaire göre, neşe ve eğlence içinde bir yaşam süren sevgili, gurbetten dolayı fiziksel olarak uzak kalan âşığını unutma eğilimi gösterebilir. Bu nedenle, unutma riskini ortadan kaldırmak için sevgilinin sürekli olarak hüznün hâlinde kalması teşvik edilmektedir. Üçüncü dizede yer alan “Beni unutursan doyma yaşına” ifadesi, önceki dizelerde ima edilen bu düşüncüyü açık biçimde ifade ederek, unutulmaya karşı geliştirilen bu tutumun temel gerekçesini ortaya koymaktadır.

Birinci dörtlükte yer alan “zülfü perişan” ifadesiyle şairin zihninde kurguladığı bir sevgili tasviri sunulmaktadır. Takip eden dörtlükte ise bu tasvir, geçmiş zaman bağlamında sevgilinin en güzel hâlleriyle ilişkilendirilmiştir. Sevgilinin başında renkli çiçeklerle dolaşması ve fiziksel nitelikleriyle –özellikle ince kaşlarıyla– dikkat çekmesi, görsel temsile dayalı bir kadın imgesi oluşturur. Bu betimleme, klasik şiirde sıkça rastlanan idealize edilmiş sevgili tipinin somutlaştırılmış bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda “kudret kalemi” metaforu özel bir dikkatle ele alınmalıdır. Zira bu ifade, yalnızca estetik bir betimleme unsuru olmakla kalmaz; aynı zamanda derin tasavvufi çağrışımlar barındırır. “Kudret kalemi” kavramı, İslâmî kozmolojide önemli bir yere sahip olan “Levh-i Mahfûz” inancıyla doğrudan ilişkilidir. Kur’ân-ı Kerîm’in Kalem Suresi’nin birinci ayetinde geçen “Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına and olsun” ifadesi, bu ilişkiyi temellendirmektedir. İslam inancına göre, evrende meydana gelecek olan tüm olaylar, insanların kaderleri ve yaşanacak gelişmeler, Allah’ın ilminde yer almakta ve bu bilgiler Levh-i Mahfûz denilen ilahî yazgı levhasında kayıtlı bulunmaktadır. Dolayısıyla şiirde geçen “kudret kalemi” metaforu, yalnızca bir yaratım aracı değil, aynı zamanda mutlak bilgi ve kader anlayışının şiirsel bir yansıması olarak yorumlanabilir. “Kudret kalemi” ile Kuran-ı Kerim’de geçen “Levh-i Mahfûz” kavramı birbiriyle ilişkilidir. Kalem Suresinin birinci ayetinde¹ “Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına and olsun” yazmaktadır. Gökte ve yerde küçük büyük ne varsa, insanların ecelleri, fertlerin başına gelecek musibetlerin ve güzelliklerin tamamı, en ince şekliyle Allah’ın

¹ “Nûn. (Ey Muhammed) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına ki, Sen Rabbinin lütfu sayesinde bir deli değilsin” (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015, Kur’an-ı Kerim Meali, s.563-68-1/2).

“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek” Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”

ilminde ve kitabında yer almış ve Levh-i Mahfûz denilen bir kütüğe kaydedilmiştir.

Tasavvufî terminolojide sıkça rastlanan “kalem-i kudret” yahut “kudret kalemi” metaforu, Karacaoğlu’nın şiirinde farklı bir bağlamda yeniden anlamlandırılmaktadır. Söz konusu ifade, şair tarafından sevgilinin kaşlarına çekilen kalemle özdeşleştirilerek kullanılmıştır. Kudret kaleminin, ilahî kaderi en ince ayrıntısına kadar yazdığı inancı ile sevgilinin biçimsel olarak ince ve estetik nitelikler taşıyan kaşları arasında simgesel bir benzerlik kurulmuştur. Bu benzerlik, yalnızca estetik bir gözlemle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda âşık ile sevgili arasındaki ilişkiyi kader bağlamında temellendiren bir anlam örgüsüne işaret etmektedir. Karacaoğlu’nın bu metaforu tercih etmesi, onun Türk halk şiiri geleneği içerisinde tasavvufî kavramları bilinçli ve işlevsel bir şekilde kullanabildiğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar Karacaoğlu genel olarak lirik ve dünyevî aşk temalarıyla tanınsa da bu tür örnekler onun tasavvufî muhtevaya tamamen yabancı olmadığını ve gerektiğinde bu terminolojiyi şiirsel ifade aracı olarak başarıyla kullanabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla söz konusu metafor, Türk halk edebiyatı ile tasavvufî düşünce arasında kurulan sembolik bağların anlamlı bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Dörtlükte Karacaoğlu’nın şahsında Türk milletinin gönlünde yüzlerce yıldır filizlenen, şekillenen “aşk” karşısındaki halet-i ruhiyemizi göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Aşkı ulvi hale getiren, ona değer kazandıran sadakat duygusudur. Karacaoğlu sevgilisinden sadakat beklemektedir. İlk dörtlükteki “kerem et aklından çıkarma beni”, ikinci dörtlükteki “karayı bağla da beyazı çöz at” ifadeleri sadakat duygusunun söze dönüşmüş halidir. Bu dörtlükte ise “beni unutursan doyma yaşına” diyen şair, sevgiliden istediği vefayı, sadakati bulamadığı takdirde kendisini unutan sevgilinin ölümünü istemek şeklinde beddua etmektedir. “Unutmak” fiilinde, “-sa/-se” şart ekinin kullanılması, şairin “doyma yaşına” bedduasını yönlendirme işlevine sahiptir. Bu kullanım, Türk milletin kültürel hafızasının sürekliliğini göstermesi bakımından da oldukça önemlidir. Türk kültüründe yüzyıllardır varlığını koruyan kargışların Karacaoğlu’nın şiirlerinde yer aldığını da görmekteyiz. Dörtlüğün son bölümünde geçen “Gez benim aşkımla yâr melil melil” dizesi, ayrılık sonrası şairin yaşadığı aşk acısının, âşığın yokluğunda sevgiliye intikal etme arzusunu göstermektedir. Karacaoğlu, şiirsel bağlamda, aşk acısını bir anlamda sevgiliye devretmektedir. Burada “melil melil” ifadesiyle tanımlanan ruh hali, Türk halk şiirinde terk edilmişliğin, özlemin ve pişmanlığın ortak bir dışavurumu olarak değerlendirilir. Gurbete giden âşık, fiziksel varlığını geride bırakmakla birlikte, sevgi ve duygusal yükünü sevgiliye aktarmış; böylece şiirde “aşk” bireyler arasında sürekli devrim hâlinde olan bir duygusal aktarım nesnesi hâline gelmiştir.

Umut Erdoğan

Dörtlüğün son dizesinde geçen “melil melil” ifadesi hem ses hem anlam düzeyinde dikkat çekici bir öğedir. Bu kelime, Türk halk şiirinde sıklıkla rastlanan bir ikilemedir ve “üzgün, kederli, mahzun” anlamlarına gelir. Şair burada sadece sevgilinin üzgün olmasını istememekte, aynı zamanda bu mahzun hâlin sürekli bir şekilde görünür kılınmasını da arzu etmektedir. Yani sevgiliden beklenen yalnızca içsel bir hüznün değil, dışa da yansıyan, toplum tarafından fark edilebilecek bir melankoli hâlidir. Bu kullanım, Türk halk edebiyatında yaygın olan “gizli değil, görünür hüznün” anlayışını yansıtmaktadır. Şair, aşkı ve ayrılığı bir iç dünyada yaşanacak bireysel deneyim olarak değil, toplumsal düzlemde fark edilen bir ruh hâli olarak çerçevelemektedir. Bu da Türk halk şiirinin bireysel duyguları kolektif bir ifade biçimiyle aktarma geleneğini destekler niteliktedir.

Umay Günay’ın belirttiği üzere, “divân ve halk şiirinde çoğunlukla sevgiliden ayrılığın karşılığı ölüm olarak işlenir. Ayrılık acısı telâfi edilemez bir dert olarak ele alınır. Karacaoğlan da vefasız güzellere sitem dolu, zaman zaman beddua dolu şiirler söylemekle beraber, kaybedilen sevgili yerine yenisini koymanın, ayrılık acısını yenmenin mümkün olduğunu da dile getirmiştir” (Günay, 1993: 52). Bu yaklaşım, Karacaoğlan’ın aşk anlayışının sadece acıya ve umutsuzluğa dayalı bir bakış açısıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda iyimserliğe ve duygusal iyileşmeye açık olduğunu ortaya koyar. Ancak bu esneklik, sadakate duyulan derin bağlılıkla dengelenmektedir. Nitekim söz konusu dörtlükte geçen “beni unutursan doyma yaşına” ifadesi, Türk halk şiirinde sıklıkla rastlanan ve “kargış” yani beddua şeklinde beliren, sevgiye sadakatsizliğin ağır bedellerle karşılık bulacağı inancının bir yansımasıdır. Bu bağlamda Karacaoğlan’ın aşk tasavvuru, Türk halk kültüründe sevginin yalnızca bir duygu durumu değil, aynı zamanda güçlü bir ahlaki sorumluluk taşıdığı düşüncesiyle örtüşmektedir. Aşk, şiirde geçici bir hevesin ötesinde, ömür boyu sürecek bir sadakat biçimi olarak kurgulanır. Dolayısıyla Karacaoğlan’ın şiirindeki bu aşk anlayışı, dönemin sosyal ve kültürel yapısını taşıyan toplumsal değerlerle bütünleşir; sadakat ve sevgi, bireyler arası ilişkilerde yüceltilen duygular olarak karşımıza çıkar.

Dörtlüğün tamamı değerlendirildiğinde, Karacaoğlan’ın şiirinde hem bireysel hem de toplumsal düzeyde işlenen bir aşk anlayışının var olduğu söylenebilir. Görsel imgelerle (elvan çiçek, kaş, kalem), tasavvufi mecazlarla (kudret kalemi) ve sosyokültürel referanslarla (melil olma hâli, beddua, unutmama) desteklenen bu dizeler, Türk halk şiirinin çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Söz konusu yapı hem şiirsel estetiğin hem de kültürel hafızanın aktarımında işlevsellik göstermektedir.

Bu bağlamda Karacaoğlan’ın şiiri, yalnızca bireysel bir aşk acısının dile getirildiği bir metin değil; aynı zamanda geleneksel değerlerin, toplumsal rollerin, ahlaki sorumlulukların ve metafizik anlayışların iç içe geçtiği çok boyutlu bir kültürel metin olarak okunmalıdır. Özellikle aşk temasının çevresinde kurgulanan bu dizelerde, Türk halk şiirinin temel anlatı

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”**

unsurlarından olan “gurbet”, “sadakat”, “acı”, “unutulma korkusu” ve “hatıralarla yaşama” gibi temalar, tarihsel bir süreklilik içinde yeniden üretilmektedir.

Bu dörtlük, Karacaoğlu’nın Türk halk edebiyatındaki yerini yalnızca bir aşk şairi olarak değil, halkın duygu dünyasını, değerler sistemini ve kolektif bilincini yansıtan bir kültür taşıyıcısı olarak da pekiştirmektedir. Bu yönüyle Karacaoğlu’nın şiiri, Türk halk edebiyatı araştırmaları açısından yalnızca içerik düzeyinde değil, toplumsal yapı, dil sosyolojisi, değerler sistemi ve kültürel aktarım bağlamlarında da çok yönlü bir incelemeye açık niteliktedir.

IV. Dörtlük: Aşk, Gurbet ve Ölüm İmgesi/ Quatrain IV: Love, Exile and the Image of Death

“Karac’oğlu der ki ölüp ölünce

Ben de güzel sevdim kendi halımca

Varıp gurbet ile vâsıl olunca

Dostlardan habarım al melil melil” (Cunbur, 1985: 32).

Son dörtlükte şairin kimliğini belirtmesi, sözün sahibini ve şiirsel hakikatin kaynağını görünür kılmakta, aynı zamanda gelenekte “ben”in konumunu güçlendirmektedir. “Karac’oğlu der ki” ifadesiyle şiire kişisel bir tecrübe ve şairin şahsî sezgisi eklemlenmekte, böylece anonimlikten ferdi duyuya geçiş sağlanmaktadır. Bu durum, halk şairlerinde zaman zaman görülen bir kimlik inşasının göstergesidir.

Şiirin ikinci dizesinde yer alan “güzel sevdim kendi halımca” ifadesi, “ölüp ölünce” metaforunun nedenini açıklayan bir işlev görmektedir. Bu dize üzerine kapsamlı analizler yapılabilir; zira barındırdığı anlam katmanları ve çağrışım zenginliği oldukça derindir. Şiirde salt bir sevgi eyleminden söz edilmemekte, aynı zamanda yoğun bir duygu hali ve öznel bir algı tasavvuru bulunmaktadır. Şair, bu dize aracılığıyla ruhsal bir imaj oluşturmakta ve “kendi halımca” ifadesiyle öz benliğine dair derin bir içsel temsiliyet sunmaktadır. Şairin sevgi anlayışı ve talepleri, “kendi halımca” sevgisi bağlamında şekillenmektedir. Ayrıca “güzel sevmek” ifadesi, tevriye sanatı kapsamında iki anlamlı bir söyleyiş özelliği taşımaktadır; hem “güzel bir kızı sevmek” hem de “güzel bir biçimde, içten ve samimi duygularla sevmek” anlamlarını eşzamanlı olarak ifade etmektedir. Şair burada güzeli sevmenin doğal bir durum olduğunu belirtmekle birlikte, “kendi halımca” diyerek bu sevgi biçiminin içtenliğini ve samimiyetini vurgular. Türk halk şiirinin samimi, içe dönük ve süssüz anlatımının özünü yansıtan bu dize, aynı zamanda şairin sosyal sınıfına ve kültürel çevresine

dair bir referans taşır. “Kendi halımca” ifadesi, bireyin sosyal statüsünü ve imkânlarını yansıttığı kadar, aynı zamanda tevazu ve içtenliği de barındırır.

“Gurbet” kavramı, çok katmanlı anlam ve çağrışımlarla donatılmış bir terimdir. Kökeni Arapça “garb” kelimesine dayanan bu sözcük, temel anlamı olarak “güneşin battığı yön” yani batı anlamına gelmekle birlikte, mecazi olarak atıldıktan sonra bulunamayan ok, yürüyen at, gözyaşı ve gözyaşının aktığı damar gibi çeşitli anlamları da içermektedir. Ayrıca, “gurbet” terimi, gariplik, yabancılık duygusu ve yabancı bir memleket ya da yer kavramlarını da barındırır. Sosyal gerçeklik bağlamında ise gurbet, işsizlik, savaş, doğal afetler gibi sebeplerle kişinin sıladan yani memleketinden ayrılmasını zorunlu kılan bir durumlar zincirini ifade etmektedir. Bununla birlikte, bireysel ve duygusal açıdan bakıldığında, gurbet olgusu; ayrılıkların hüznü, hasretle yüklü yaşamlar ve parçalanmış sevdâ öyküleriyle örülü bir varoluş hâlini temsil eder. Türk kültüründe gurbet, geri dönmeme hali, özlem ve gözyaşı ile yoğrulmuş sembolik bir mekân olarak algılanmaktadır. Metnin son dördünlüğünde ise, gurbet yolcusundan gelecek haberin beklentisi içinde olan bir sevgili imgesi ortaya çıkar; bu durum, şiirin duygusal merkezini ve bekleyiş temasını vurgulamaktadır.

Âşıklık geleneğinin en güçlü temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Karacaoğlu, şiirlerinde aşk, doğa, güzellik ve yaşama sevinci gibi temaların yanı sıra *gurbet* temasına da önemli ölçüde yer vermektedir. Karacaoğlu’nın şiirlerinde gurbet, yalnızca fiziksel bir uzaklığı değil, aynı zamanda bireyin sevdiklerinden, aidiyet duygusundan ve tanıdık mekânlardan kopuşunu temsil eden derin bir metafor olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle gurbet, halk edebiyatında sıklıkla rastlanan “ölüm” temasının lirik ve sembolik bir karşılığı hâline gelir. Şairin dizelerinde gurbet, kimi zaman kaçınılmaz bir kader olarak kabul edilirken, kimi zaman da bireyin iç dünyasında yol açtığı duygusal kırılmalar ve ruhsal yalnızlıkla birlikte ele alınır. Bu durum, Karacaoğlu’nın şiirsel üslubunda görülen duyarlılık ve içtenlikle birleşerek, gurbet temasının güçlü bir lirizme dönüşmesini sağlar.

Karacaoğlu’nın bu koşmasında tema gurbete çıkarken sevgiliden ayrılmanın verdiği acıdır. Halk şiir geleneği içinde bir temayı en iyi işleyen şairlerin başında Karacaoğlu gelir. Karacaoğlu’nın şiirleri günümüzde de geniş kitlelerin aşkla ilgili duygularını en iyi dile getiren metinler olarak bilinir (Aktaş, 2013: 76). Bu bir duygu halini gösterir. Şiirde belirlenen ve kabul edilen duygu hali, şiire özgü yapı ve söyleyişle tasavvur edilir. Bu şiir bağlamında gurbet; işsizlik, savaş, yoksulluk gibi alt temler çerçevesinde değil, bir geleneğin etrafında teşekkül etmektedir. Şair, içinde büyüttüğü aşk derdine dindirecek bir devâ bulamadığı için diyar diyar gezer, yollara düşer. Âşığın gurbete “neden, niçin ve nasıl” çıkılacağı sorularının cevabı, şiirin bütünlüğü içinde cevaplandırılabilir.

“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek” Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”

“Varıp gurbet ile vâsıl olunca” ifadesi hem fiziki bir yolculuğu hem de varoluşsal bir temayı içerir. “Vâsıl olmak” deyimi, yalnızca bir mekâna ulaşmayı değil, aynı zamanda kaderin cilvesiyle karşı karşıya gelmeyi ve alın yazısına teslimiyeti de ifade eder. Bu yönüyle dize hem Türk halk edebiyatının hem de tasavvufî şiirin temelinde yatan yolculuk metaforu ile örtüşür. Gurbete çıkan âşık, sadece coğrafi bir yer değiştirme değil, aynı zamanda bir içsel yolculuk gerçekleştirmektedir. Bu yolculuk, aşkı ve hasreti merkezine alan halk anlatılarının en temel yapısal öğelerinden biridir.

Günümüzde teknolojik imkânlar sayesinde çok çeşitli iletişim yöntemleri kullanılmakta ve küresel ölçekte bilgi, insan ve etkileşim avuç içi büyüklüğündeki mobil cihazlara sığdırılabilmektedir. Modern iletişim teknolojileri aracılığıyla, dilediğimiz anda, fiziksel mesafelerden bağımsız olarak, karşı tarafın görüntüsünü görmek ve sesini duymak mümkün hale gelmiştir. Ancak tarihsel bağlamda, özellikle 17. yüzyıl gibi erken modern dönemde, gurbetten haber almanın temel aracı, ancak gurbette bulunan kişiyi görmüş olan eş, dost veya tanıdıkların aktardığı sözlü bilgi olmuştur. Posta teşkilatının kuruluşu ise 19. yüzyıl ortalarına tarihlenmekte olup, bu gelişme Karacaoğlu’nın yaşadığı dönemin yaklaşık iki asır sonrasına tekabül etmektedir. Dolayısıyla, söz konusu dönemde iletişim imkânları son derece sınırlı olup, haberleşme büyük oranda bireysel temas ve aktarıma dayanmaktaydı.

“Varıp gurbet ile vâsıl olunca/Dostlardan haberim al melil melil” dizelerinde dönemin iletişim imkânlarını da görmekteyiz. Sevgili, gurbet ele giden âşığın haberini almak için onu gören bir dostun, bir arkadaşın sılaya gelmesini bekleyecek, bu da o kadar kolay olmayacaktır. Bu bekleyişin hüznünü ifade etmek için “melil melil” sözcük grubu yine tekrar edilmiştir. “Melil melil” kelime grubunun fonksiyonunu ve önemini bir kat daha artırmış, şiirin çekirdek unsuru haline gelmesini sağlamıştır. Böylece bu kelime grubu şiirde yönlendirici bir işlev kazanmış, hüznün ve kederle yoğrulmuş bir psikolojik durumu dikkatlere sunmuştur (Düzgün, 1997: 29).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde Karacaoğlu’nın şiirinde aşk, bireysel bir arzu değil; toplumsal, kültürel ve hatta kozmik bir tecrübeye dönüşür. Âşık, bireysel bir anlatıcı olmakla kalmaz, aynı zamanda Türk halk kültürünün tarihsel belleğini ve duygusal kodlarını da temsil eder. Gurbete gitmek, sadece fiziksel bir ayrılık değil; kültürel olarak içselleştirilmiş bir yazgının parçasıdır. Gurbet, Türk halk kültüründe yalnızlık, özlem, yabancılaşma ve varoluşsal sorgulamanın merkezinde yer alan sembolik bir mekândır.

Sonuç/ Conclusion

Umut Erdoğan

17. yüzyıl âşık edebiyatımızın en önemli temsilcilerinden Karacaoğlu'nın şiir geleneği, kendine has değerler ve temalar etrafında teşekkül etmektedir. Onun şiirinde ait olduğu çevrenin, tabiatın, gezip dolaştığı coğrafyanın, doğup büyüdüğü toplumun, insan ilişkilerinin, kısaca maddi ve manevi bütün kültürel izlerin yer aldığı müşahade edilebilir. Aşk, doğa, gurbet, sıra, ayrılık, özlem, ölüm gibi temaların yanında, sevgili kavramı da Karacaoğlu'nın şiir geleneği içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Karacaoğlu'nın incelenen bu koşması, yalnızca bireysel bir aşk hikâyesinin değil, Türk milletinin tarihî, kültürel ve duygusal kodlarının da şiir diliyle ifade edildiği bir sanat eseridir. Koşma, ayrılığın acısı, sadakatin beklentisi, aşkın yüceliği ve gurbetin yakıcılığı gibi evrensel duyguları, Türk halk şiirine özgü yalın ama derin bir söyleyişle işler.

Şairin sevgiliye hitap ettiği dizeler hem bireysel hem toplumsal hafızayı şekillendiren anlatılarla örülüdür. "Zülfü perişan" gibi klasik aşk metaforları, "karayı bağla" gibi kültürel kodlar, "kudret kalemi" gibi tasavvufi göndermelerle birleşerek çok katmanlı bir şiirsel yapı kurulur. Bu yapı hem estetik hem anlam bakımından Türk halk edebiyatı geleneğinin zirve örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Karacaoğlu'nın dili; içten, samimi ve halkla bütünleşen bir dildir. Bu dil aracılığıyla şair sadece bireysel bir âşığı değil, toplumu, onun duyuş biçimini ve kültürel reflekslerini de temsil eder. Şiirin merkezinde yer alan gurbet, salt coğrafi bir ayrılık değil; sevdiğinden, ait olduğun yerden, iç huzurdan kopuş anlamında, ontolojik bir sorgulamadır.

Karacaoğlu, sevgiliye olan duygularını tematik özelliklerle bağdaştırmış, bu bağlamda sadece çevre ve şartlarla değil; tasvirler, benzetmeler, edebî unsurlarla da orijinal metaforlar kurmuş, böylece kendine münhasır bir şiir diliyle binlerce yıllık duygulara yeni değer kazandırmıştır. Şiirini estetik ve anlamsal bakımdan güçlü kılmıştır.

Şiirde âşığın iki ana vatanı vardır. Bunlardan birisi doğum yeri olan yer iken diğeri de sevgilinin yanı olan vatandır. Buradaki göçün, sevgilinin ardından değil, sevgilinin isteği veya yaptıklarından dolayı farklı diyarlara doğru yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmamızda tahlil etmeye çalıştığımız Karacaoğlu koşması, onun orijinal metaforlar ve estetik anlamlar içeren şiirinin en güzel örneklerinden biridir. Dış dünyanın dinamikleri, şairin iç dünyasına tesir etmiş, burada onun şairlik gücü, inceliği, güzelliği ve yeteneğiyle yeniden yorumlanmış, sözlü kültür içinde dile getirdiği şiir ile iç ifadesi dışa vurmuş, Türk milletinin kalbinde mümtaz ve müstesna bir yer edinmiştir. Çünkü şiir, âşık ve sevgili olmak üzere iki farklı kişi, iki farklı durum üzerine kurulmasına rağmen Türk insanının ortak kabuller dünyasını yansıtır.

Şairin şahsında ve şiirin etrafında, Türk milletinin kültürel belleği ve kolektif ruhunda yer alan aşk, gurbet, ayrılık, hasret karşısındaki fikir, his

**“Karayı Bağlamak yahut Kendi Halince Sevmek”
Karacaoğlu’nın Bir Koşmasını Tahlil Denemesi”**

ve tavrını ortaya koymaktadır. Karacaoğlu’nın bu şiiri, sözün ateşiyle yüreğimizi ısıtarak, etrafını sararak, kendine çekmekle kalmıyor, bizi içinde bulunduğumuz andan alarak kendi âlemine götürüyor.

Gönderici-gönderi-alıcı üçlemesinden bakacak olursak, bu şiirin ifade, etkileme, estetik gibi birçok fonksiyona sahip olduğu söylenebilir. Karacaoğlu’nın dili, geniş kitleleri aynı noktada buluşturan ve onların aynı bağlamda birleşmelerini sağlayan doğal ve samimi bir sanat dilidir.

Karacaoğlu’nın Türk milletinin ince, nahif tarafı olan “aşk”, mahzun ve garip yanı olan “gurbet” kadar; mistik, manevî yanı olan “tasavvuf” kültüründen habersiz olmadığını da şiirinde kullandığı “kudret kalemi” metaforunun biçimsel ve bağlamsal değerinden görüyoruz.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art "
[trk dergisi/2025]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:6

Sayı/Issue:1

Kaynakça / Reference

- AKTAŞ, Şerif (2013), Şiir Tahlili (Teori ve Uygulama), Ankara, Kurgan Edebiyat Yayıncılık.
- ARTUN, Erman (2005), Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
- BAŞGÖZ, İlhan (1977), Karac'oğlan, İstanbul, Cem Yayınevi.
- CUNBUR, Müjgan (1985), Karacaoğlan, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÇEVİRME, Hülya (2008), Türk Halk Şiirinde Renklerin Değerleri ve Anlama Katkısı, Motif Akademi, Cilt:1, Sayı:2.
- DERLEME SÖZLÜĞÜ XII (1993), (Hazırlayan: Aysel Dikmen), Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DÜZGÜN, Dilaver (1997), Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerinde Tahlil Denemesi, Millî Folklor, 34 (27-29).
- GÜNAY, Umay (1993). "XVII. Yüzyıl Saz Şairi Çukurovalı Karacaoğlan İle İlgili Bir Değerlendirme", II. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri (19-23 Kasım1991) Adana, s. 31-54.
- Enver KAPAĞAN, Mustafa KUNDAKCI, Yılmaz BACAKLI, Can DOĞAN (2018), Kastamonu ve Karabük İli Davul Zurna Sanatçıları ve Köçek Takımları, I. International Congress of Human and Social Sciences Research, s.289-291.
- KARAER, M. Necati (1988), Karacaoğlan, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- PALA, İskender (2001), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

